

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА НОВОЇ ТА НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ АМЕРИКАНІСТИКИ

АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРІЯ ТА ПОЛІТИКА

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

2018 – № 6

**Американська історія та політика: науковий журнал. –
№ 6. – К., 2018. – 108 с.**

ISSN 2521-1706

УДК 94+32

Висвітлюються історія США, Канади, країн Латинської Америки, Карибського басейну, їхня зовнішня та внутрішня політика, міжамериканські відносини, етнокультурні та соціальні процеси.

**ЖУРНАЛ ВИДАЄТЬСЯ ЗА ПІДТРИМКИ
«УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ АМЕРИКАНІСТИКИ»**

Редакційна колегія

Перга Т. Ю. к.і.н., ст. наук. співроб. (ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України») (*голова редколегії*)

Машевський О. П. д-р іст. наук, проф. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*заступник голови редколегії*)

Таран М. А. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*заступник голови редколегії*)

Корнієнко А.Ю. к.і.н., ас. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*відповідальний секретар*)

Коваль А. П. к.і.н., ас. (КНУ імені Тараса Шевченка) (технічний редактор)

Банті Р. д-р філософії (історія) (Міністерство освіти Ізраїлю, Єрусалим, Ізраїль)

Біленький С. доктор філософії (історія), доц. (Університет Торонто, Канада)

Боровик М. А. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Вакарчук К. В. канд. політ. наук, доц. (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова).

Гасимли М. Джафар огли д-р іст. наук, проф. (Бакинський Державний Університет, Азербайджан)

Грищенко Т. А. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Глебов С. В. канд. політ. наук, доц. (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова).

Голдсміт Б. д-р філос. (політ. наук), проф. (Австралійський національний університет, Австралія).

Городня Н. Д. д-р іст. наук, проф. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Добронські А. Ч. д-р габілітований, проф. (Університет м. Білосток, Польща)

Дубовик В. А. канд. політ. наук, доц. (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова).

Дьомін О. Б. д-р іст. наук, проф. (Одеський національний університет імені І. Мечникова)

Зихович Д. доктор філософії (історія), доц. (Університет Альберта, Канада)

Кожокару Л. Д. д-р іст. наук, проф. (Державний університет Молдови, Кишинів, Молдова)

Купчик О. Р. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Малько В. доктор філософії (історія) (Каліфорнійський університет, Фресно, США)

Мацієвський Ю. В. д-р політ. наук, проф. (Національний університет Острозька Академія)

Мотиль О. доктор філософії (історія), проф. (Університет Раджерз, Ньюарк, США).

Миронович Є. д-р габілітований, проф. (Університет м. Білосток, Польща)

Насіров Е. Худам огли д-р. політ. наук., проф. (Академія Державного Управління при Президенті Азербайджанської Республіки, Азербайджан)

Полюхович Ю. к.і.н. (Національний інститут історії та антропології, Мексика)

Потехін О. В. д-р іст. наук, проф. (ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»)

Сайчук М. М. к.і.н., член правління ГО «Українська асоціація американістики»

Сава-Чайка Е. к.і.н., доц. (Вища школа міжнародних відносин і американістики, Польща)

Фісанов В. П. д-р іст. наук, проф. (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича)

Чолій С. В. к.і.н., доц. (Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського»)

Рекомендовано до друку Вченою радою історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 4 від 25 жовтня 2018 р.)

Науковий журнал «Американська історія та політика» включений до переліку фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук за спеціальністю «історичні науки». (Наказ МОН України від 24.10.2017 № 1413)

Рецензенти:

Космина В. Г. д-р іст. наук, проф. (Таврійський національний університет імені В. Вернадського); Мартинов А. Ю. д-р іст. наук, проф. (Інститут історії України НАНУ); Зернецька О. В. д-р політ. наук, проф. (ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»); Худолій А. О. д-р. політ. наук., проф. (Національний університет «Острозька академія»)

Адреса редакційної колегії:

01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, історичний факультет, кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн.

Тел. (044) 239 34 24, 066 360 00 80 e-mail: americanist2016@gmail.com ; olegmashev@ukr.net

Засновник: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Видавець: історичний факультет, кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн. Періодичність – двічі на рік. *Свідомство про державну реєстрацію КВ 21927-11827 Р видане Міністерством юстиції України 12.03.2016 р.*

ЗМІСТ

<i>АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ США</i>	
Артем Кошелєв Трансформація теорії та методології біографічних досліджень в американському та західноєвропейському академічному середовищі впродовж 1980-2016-х рр.	7
Tetiana Perga The value of wildlife in the US: from the idea to practice	20
<i>КАНАДА</i>	
Олег Булка Специфіка двосторонніх відносин Канади та Мексики (від зародження до вступу в дію договору НАФТА)	31
Марія Бурцева Основні віхи лібералізації імміграційної політики Канади у 1945–2012 рр.	41
Володимир Фісанов Імміграційна політика і проблема оновлення практик мультикультуралізму у сучасній Канаді	50
<i>США ТА КРАЇНИ СХОДУ</i>	
Вадим Данилець Близькосхідна політика США в контексті світової системи нафтозабезпечення наприкінці 1950-х – 1960-ті рр.	60
Анатолій Худолій Сучасні виклики в АТР	72
Володимир Юшкевич Допомога США біженцям в період Корейської війни (1950 – 1953 рр.)	82
<i>МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ</i>	
Віктор Луцак Радянський Союз очима віце-президента США Г. Уоллеса	91
Микола Сайчук Порівняння системи секретності документів оперативно-стратегічного планування СРСР та США під час Холодної війни	100

УДК 94(73)

<http://doi.org/10.17721/2521-1706.2018.06.91-100>

Віктор Лушак,
аспірант,

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», м. Київ

**РАДЯНСЬКИЙ СОЮЗ ОЧИМА ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕНТА США
Г. УОЛЛЕСА**

***Анотація.** Сприйняття Радянського Союзу в американській суспільній думці було несталим та змінювалось в залежності від ряду факторів – ідеологічних, союзницьких, пропагандистських, військових, невиконання Москвою міжнародних домовленостей тощо. Відносини між США та СРСР в рамках антигітлерівської коаліції сприймалися деякими американськими лібералами як модель для співпраці в мирний час. Серед політиків вищого ешелону, хто відстоював образ СРСР як союзника та партнера Америки був віце-президент США Г.Уоллес. Він не розділяв панівну в роки «холодної війни» загальну парадигму ворожечі, страху та образу СРСР як «імперії зла».*

У статті автор здійснив спробу визначити основні причини викривленого сприйняття віце-президентом Уоллесом Радянського Союзу, яке постало однією з головних причин краху його політичної кар'єри та призвело до в цілому негативної оцінки непересічної особи Г.Уоллеса в політичній історії США.

***Ключові слова:** образ СРСР, Радянська Азія, економічна взаємозалежність, економічний націоналізм.*

Сприйняття Радянського Союзу було динамічним елементом американської суспільної думки. Не дивлячись на очевидні спроби виділити в політичному устрої СРСР позитивні ознаки та переваги, образ тоталітарної диктатури в американському суспільстві існував завжди. У відносинах СРСР та США під час Другої світової війни був період переважання позитивного іміджу СРСР. Під впливом героїзму та жертвовності радянського народу значна частина американців визнавала легітимність інтересів безпеки Радянського Союзу та виступала за збереження співробітництва як основи повоєнного світу. На великих перспективах такого співробітництва для Сполучених Штатів та світу в цілому наголошував близький соратник президента Ф.Д.Рузвельта Генрі Уоллес. Сприйняття Радянського Союзу Г.Уоллесом в період коли він був віце-президентом США (1941-1944 рр.) в цілому відповідало тогочасному загальноамериканському образу СРСР. Трансформація цього образу в негативному напрямку в американській суспільній думці розпочалась з виходом Червоної армії за межі державних кордонів. На відміну від основної маси військово-політичної еліти США ідеологічна експансія, закритість звільнених радянською армією територій від іноземних спостерігачів та факти втручання військової адміністрації у формування місцевих органів влади не викликала в Г.Уоллеса занепокоєння чи ворожості. Стійкість позитивного образу СРСР в Г.Уоллеса була наслідком аберації сприйняття ним Радянського Союзу в цілому.

Метою наукової розвідки є визначення причин та факторів ідеалістичної рецепції Г.Уоллесом СРСР.

Наприкінці 1940-х років негативний образ Радянського Союзу домінував не лише в американському суспільстві, але й превалював як зовнішньополітичний

курс Сполучених Штатів Америки. Серед американських політиків вищого ешелону вирізнявся своєю позицією на характер американо-радянських відносин Генрі Уоллес. Як стверджують дослідники Р.Радос та Л.Ліггіо захист Уоллесом ідеї «співіснування з Радянським Союзом в кінці 1940-х було на той час актом ересі» [11, с. 76]. Негативні оцінки ставленню Уоллеса до СРСР надав авторитетний історик А.Шлезінджер-мол., називаючи його «захисником радянського тоталітаризму» [13, с. 115]. Д.Макдональд у своїх припущеннях пішов далі та розцінював Уоллеса як «інструмент радянського уряду» [9, с. 175]. У дослідженні А. Хембі Уоллес постає як «наївний апологет, який раціоналізує радянську зовнішню політику» [8, с.153]. Квінтесенцію позитивних оцінок на погляди Уоллеса на СРСР формує Р.Уолтон у книзі «Генрі Уоллес, Гаррі Трумен та Холодна війна». Пошук Уоллесом шляхів порозуміння та співпраці з Радянським Союзом автор інтерпретує як предтечу політики «розрядки» часів президента Р.Ніксона. Уолтон розглядає Уоллеса як «голуба миру» та наголошує, що останній був «пацифістом», коли це слово ще було не настільки популярним у США [17].

У переважній більшості досліджень, пов'язаних з проблемою Уоллес та СРСР, акцент робився на кореляції позитивного ставлення політика до Радянського Союзу з наростанням американо-радянської конфронтації. За основу досліджень брався період від закінчення війни, коли Уоллес був міністром торгівлі (1945-1946 рр.) до його провальної президентської кампанії 1948 р. Водночас важливий відрізок політичної кар'єри Уоллеса – 1941-1944 роки – який охоплює його діяльність на посаді віце-президента США та сприйняття ним СРСР у цих хронологічних рамках є недостатньо вивченим. Необхідно відмітити, що це також був період найтіснішої американо-радянської співпраці в рамках антигітлерівської коаліції, яку багато хто з політиків, зокрема і президент Рузвельт, хотіли б продовжити у мирний час. Відповідно, розгляд питання «Радянський Союз очима віце-президента США Г.Уоллеса» у короткий період побутування в американській суспільно-політичній думці образу СРСР як союзника та потенційного партнера є важливою складовою формування цілісного образу такої непересічної фігури як Г.Уоллес в політичній історії США.

В американських оцінках Радянського Союзу до офіційного визнання в 1933 р. домінувала тенденція вважати СРСР «велетнем на глиняних ногах» та підозрілою державою, дії якої жодним чином не вписуються в систему цінностей західних демократій. Процес встановлення дипломатичних відносин між Москвою та Вашингтоном в 1933 р. відбувався на фоні «жнив скорботи» – так Р.Конквест означив масовий штучно організований сталінським режимом голод в радянському селі 1930-х років. Свідчення про ці трагічні події доходили до США, але не мали широкого висвітлення – Америка концентрувалася на власних бідах в умовах небувалої економічної кризи. Радянський Союз був закритою країною, під наглядом спецслужб перебував кожен іноземець дипломат чи журналіст, якому не дозволялось без дозволу покидати межі міст. Світова громадськість отримувала інформацію про СРСР в основному через офіційні канали комунікації. Радянська пропаганда використовувала окремих візитерів для просування позитивного образу СРСР в світі. Одним з них, який став «символом» замовчування Голодомору був московський кореспондент «Нью-Йорк Таймс» В.Дюранті. У номері «Нью-Йорк Таймс» від 21 серпня 1933 року Дюранті писав про Голодомор в Україні: «Будь-які повідомлення про голод – перебільшення або злісна пропаганда» [1].

Після нападу Німеччини на СРСР у радянсько-американських відносинах, розпочалася фаза, пов'язана з військово-економічною співпрацею в рамках антигітлерівської коаліції. Природно Радянський Союз тимчасово опинився у «таборі добра». Зміну у ставленні до СРСР відзначає віце-президент США Уоллес, який у спогадах згадує такий епізод: «Осіною 1941 р. після вторгнення в СРСР, я пам'ятаю, що Сполучені Штати направили в Радянський Союз місію військових та бізнесменів для вивчення ситуації. Коли вони повернулись, Е.Стеттініус (адміністратор програми ленд-лізу 1941-1943 рр. – В. Л.) влаштував для них неформальну зустріч в готелі Shoreham у Вашингтоні. Як віце-президент я був запрошений почути їх неофіційний звіт». Далі Уоллес говорить: «Це було чудово. Після двадцяти років суцільної критики Росії як некомпетентної та від народження нездатної до розвитку країни, ці люди раптово змінили свою думку та співали дифірамби російському керівництву» [16, с. 55].

Г. Уоллес постав одним із ключових діячів Нового курсу. Він був не типовим політиком, до того як стати міністром сільського господарства (1933-1940 рр.) ніколи не обіймав виборних посад на рівні штату або у Конгресі США. У 1940 році Ф. Рузвельт, втретє змагаючись за посаду президента США, особисто наполіг на кандидатурі Уоллеса на посаду віце-президента – без традиційного обговорення на праймеріз. Із початком третьої каденції Рузвельта та оголошенням програми ленд-лізу віце-президент Уоллес очолював низку урядових економічних відомств – Управління з питань постачання та розподілу та Управління з економічних питань оборони, яке від 17 грудня 1941 р. (після нападу японців на Перл-Гарбор), стало Управлінням з економічних питань війни. У американській пресі Г. Уоллеса, через нетипово велику кількість виконавчих повноважень, стали називали «асистент президент» (тобто заступник президента), а за популярністю в американському суспільстві він поступався лише Ф. Рузвельту [12]. Г.Уоллесу вдалось змінити традиційний погляд на місце та функції віце-президента в політичній системі США. У 1943 р. з місією доброї волі та в контексті запропонованої Ф. Рузвельтом політики добросусідства, Г. Уоллес відвідав країни Латинської Америки. В умовах реалізації масштабної програми воєнної мобілізації американської промисловості, до якої віце-президент Уоллес мав пряме відношення, Латинська Америка була джерелом стратегічної сировини для виконання гігантських військових замовлень.

Г. Уоллес розглядав Радянський Союз та повоєнний світ в цілому в контексті концепції економічної взаємозалежності, яку на початку ХХ ст. запропонував Т.Веблен. Уоллес перейняв та розвинув ключову ідею Веблена про те, що ліквідація тарифних бар'єрів має стати основою міжнародної стабільності, на відміну від протекціоністських тарифів, які розпалюють ворожнечу між країнами. У 1920-х Уоллес в своїй газеті *Wallaces' Farmer* виступав за ліквідацію економічних бар'єрів, і тоді, в період панування в США ізоляціонізму та протекціонізму, прихильники класичної економіки називали його ідеї «ікарівськими польотами фантазії» [12, с. 87]. У 1941 р. Рузвельт та Черчилль, підписавши Атлантичну хартію, до якої приєднався і Радянський Союз, заклали основу для формування глобальної політики й економіки. Г.Уоллес розцінював цю декларацію про наміри як велике досягнення, яке відкривало широкі перспективи у справі встановлення стабільного миру. За нових обставин віце-президент Уоллес почав розглядати СРСР не лише як цінного союзника у війні, але й ключового торгово-економічного партнера у повоєнному світі. За його словами, «зовнішня торгівля важлива не лише як джерело матеріального добробуту окремої країни,

вона також важлива як матеріальний символ зв'язків, які тримають світ разом» [15, с. 36].

Г. Уоллес вважав, що війна економічно не вигідна будь-якій країні. Це твердження знаходилося у річці «економічного пацифізму», засновником якого був Н. Енджелл. Англійський журналіст та політик Енджелл, який у 1934 році був відзначений Нобелівською премією миру, вважав, що «війна між розвиненими промисловими державами стала в умовах високої економічної взаємозалежності безглуздя» [6]. Погляд на американо-радянські відносини в такому ключі багато говорить про світогляд Г. Уоллеса. Його ставлення до Радянського Союзу було зумовлене не якоюсь симпатією до тоталітаризму чи комуністичної ідеології, а оптимістичним баченням перспектив світу в умовах економічної співпраці США та СРСР (про політичну та економічну систему якого американський політик мав досить туманну уяву).

Сприйняття Радянського Союзу Уоллесом було в значній мірі обумовлено тим, що він щиро поділяв одну з ключових американських цінностей – непорушну впевненість у кращому майбутньому, яка є джерелом невичерпного оптимізму американців. Незважаючи на війни та кризи, вони дивилися на майбутнє з оптимізмом, будучи впевненими, що Бог благословить їх та Америку. Релігійно-ідеалістичний світогляд та віра в кращі наміри країн світу визначили ситуацію, за якої перспектива, щоб здійснитися, вимагала затуляти очі на негативний досвід. У такому ключі віце-президент Уоллес розглядав сталінську диктатуру.

У книзі «До світового миру» Г. Уоллес пише, що багато методів комунізму викликали в нього «огиду та відштовхували», але він вважає, що вони були природньою реакцією на абсолютизм царської Росії. Розглядаючи радянську історію, Г. Уоллес стверджував, що «комунізм був встановлений не через силу комуністичного руху в Росії, а через повну нездатність царських правителів зрозуміти потреби своїх людей». Результатом інтервенції західних країн стало те, що комуністи почали з підозрою та насторогою ставитись до всього, що приходить з Заходу. У цьому сенсі Г. Уоллес вважає, що президент Рузвельт відродив в СРСР певний кредит довіри. Жодна країна, за словами Г. Уоллеса, не досягла за такий короткий період таких величезних успіхів у розвитку промислового та сільськогосподарського виробництва як СРСР в 1930-х рр. Г. Уоллес визнає, що знав про сталінський терор, долю мільйонів людей, які померли з голоду, були знищені або відіслані до Сибіру: «Втім з цього усього вийшов російський уряд, підтриманий більшістю населення, який зміг успішно протистояти Німеччині, в той час як військові експерти з США та Англії вважали, що Росія не має шансу» [16, с. 50-54]. Завершує аналіз ретроспективи розвитку СРСР тезою: «Я не захищаю сталінські методи, Я просто кажу, якби він їх не застосував, Гітлер, можливо, правив би сьогодні світом [16, с. 56].

Подібні оцінки Г. Уоллесом Радянського Союзу, окрім суб'єктивних факторів пов'язаних з його світоглядом, стали можливими за рахунок інформаційної ізоляції СРСР, успішної роботи радянської пропаганди та її прислужників на Заході, так званих «корисних ідіотів», що в сумі спричинило аберацію сприйняття СРСР віце-президентом США. Сучасник тих подій Дж. Орвелл у книзі «Колгосп тварин», яка вийшла 1944 року говорить, що «коли хтось читає про події в такій країні як Радянський Союз... не враховує безсоромної брехливості тоталітарної пропаганди» [10, с. 9]. Авторитетний американський історик Н. Наймарк у книзі «Геноциди Сталіна» дав виважену і цілісну характеристику сталінського терору:

«...катування, як і самі чистки, були інституціоналізовані в системі, яка мала шукати й знаходити ворогів, щоб виправдати своє існування та знайти пояснення наявним промахам» [22, с. 96]. Промахів було чимало і вони були перманентними, тому репресії стали невід'ємною частиною радянської системи. Як зазначав Й. Сталін: «Доки існуватиме капіталістичне оточення, серед нас будуть мародери, шпигуни, саботажники» [3, с. 122]. Цей метод усунення небажаних, опозиційних та незгодних був присутній у радянських практиках з різною динамікою та масштабами впродовж усього існування СРСР.

Важливим джерелом для аналізу сприйняття віце-президентом Уоллесом СРСР є його книга «Місія Радянською Азією», яку він написав як підсумок дипломатичної поїздки в Радянську Азію, Монголію та Китай влітку 1944 р. Це була його друга і остання подібна закордонна місія на посаді віце-президента. За великим рахунком, вона стала вододілом в його політичній кар'єрі. Офіційною метою поїздки Г. Уоллеса на Далекий Схід, за словами історика А. Уткіна, був пошук можливостей покращення відносин між гомінданівським Китаєм та СРСР, між Мао Цзедунем і Чан Кайші [4].

У своїй книзі Г. Уоллес підтверджує, що ціллю подорожі було посилення дружніх відносин між країнами. Віце-президент навіть застеріг членів делегації від спроб отримання інформації військового характеру в СРСР, щоб не показати місію в невігідному світлі. 20 травня 1944 р. літак із американською делегацією вилетів з Вашингтону. Маршрут пролягав через Північне коло та відповідав шляхам поставок в СРСР за ленд-лізом. Віце-президент вважав, що програмою ленд-лізу та прогресом комунікацій були закладені основи для розширення післявоєнної світової торгівлі. Подорож американської делегації Далеким Сходом СРСР тривала чотири тижні. За цей період Г. Уоллес відвідав значну кількість ключових міст регіону, гірничодобувних підприємств та шахт, об'єктів оборонної промисловості та особливо цікавих для Уоллеса колгоспів та селекційних станцій.

Переважає більшість підприємств далекого сходу СРСР належали держаному будівельному тресту «Дальнострой», який починаючи з 1938 р. перебував у прямому підпорядкуванні НКВС. Основними пріоритетами діяльності тресту в період 1938-1948 рр. було добування золота та олова, відповідно пов'язані з цією діяльністю роботи теж були в підпорядкуванні тресту – будівництво доріг, геологічні дослідження, розвиток інфраструктури тощо. За словами Й. Сталіна «Дальнострой» - комбінат особливого типу, який працює на специфічній території та потребує особливих умов праці, особливої дисципліни, особливого режиму [5, с. 84]. Територія Колими була малозаселеним регіоном, тому для забезпечення наявних та планових робіт «Дальнострою» та дотримання «особливої дисципліни» в квітні 1932 р. був створений «Севвослаг» (північно-східний виправно-трудоий табір – В. Л.). По мірі відкриття нових місцезнаходжень золота та розростання залізничної мережі, розширювалась сітка таборів «Севвослаг».

Першим містом, яке відвідала американська делегація в Радянській Азії був Магадан – адміністративний центр «Дальнострою». Уоллес у своїй книзі охарактеризував цей далекий східний трест як комбінацію Управління Долини Теннессі та Компанії Гудзонової затоки (найвідоміші реформістські проекти адміністрації Ф. Рузвельта), що не відповідало дійсності. Перебування Г. Уоллеса в Магадані добре описано в статті В. Бірнстейна, де автор стверджує, що уся поїздка віце-президента була професійно спланованою та здійсненою спецоперацією радянських спецслужб [7]. На меті операції: прищепити Г. Уоллесу хибні уявлення

про розвиток регіону, де працюють вільні люди, які самовіддано борються з силами природи заради процвітання СРСР. Для цього радянське керівництво на територіях, які мала відвідати делегація, ліквідувало будь-які ознаки табірної системи примусової праці, відмінило на час її приїзду карткову систему в продовольчих магазинах та набило полиці товарами, реалізувало низку інших заходів, щоб приховати реальний стан речей.

Спираючись на текст книги Г. Уоллеса та публічні заяви, які він зробив після повернення до США, можна стверджувати, що радянська операція з організації далекосхідного маршруту американської делегації «потьомкінськими селами» пройшла надзвичайно успішно. З одного боку, віце-президент Уоллес несвідомо, не маючи на руках фактів, в силу свого ідеалістичного сприйняття світу, став на шлях розповсюдження хибного образу СРСР в Америці. З іншого – він постав черговою жертвою брехливої радянської пропаганди, яка досконало створило бутафорський образ «щасливого життя в СРСР».

Проблема таборів примусової праці в СРСР була для Г. Уоллеса відомою. Але він не мав сумнівів, як і Дюранті у випадку з Голодомором, що їх масштаби значно перебільшені: «Я був в Радянській Азії де мали б бути табори з рабською працею. Мені не траплялось їх побачити. Це не багато доводить, але я маю сумніви, що усі свідчення примусової праці могли бути так вміло приховані під час нашої поїздки». Більшість міст, які відвідав Г. Уоллес під час подорожі радянською територією – Магадан, Хабаровськ, Якутськ, Іркутськ, Красноярськ та ін. – мали на околицях виправно-трудова табори, які забезпечували примусовою працею функціонування промисловості та сільського господарства цих міст. «Внутрішні вороги» держави робили вирішальний внесок до загальної справи перемоги над зовнішнім ворогом та побудови у Сибірі «радянського раю». За даними НКВС, у проміжку між початком 1930-х та 1953 роком 16-17 млн радянських громадян було ув'язнено у виправно-трудова таборах, з них 3 млн визнано винними в «контрреволюційній діяльності». 10 % засуджених загинули в таборах передчасно [2, с. 109]. Ці дані не враховують тих, хто загинув при транспортуванні до спеціальних поселень та виправно-трудова таборів.

У своїй книзі Г. Уоллес порівнює освоєння Далекого Сходу СРСР з освоєнням Далекого Заходу США. Говорить про героїчних піонерів, які вели боротьбу з силами природи, гартуючи таким чином свій характер: «Люди народженні на широких та вільних просторах не будуть терпіти несправедливість та тиранію» – стверджував Г. Уоллес [14, с. 183]. Головна відмінність в тому, що Дикий Захід заселяли вільні люди, на добровільній основі та ставали в підсумку власниками землі. У той час як розвиток та заселення Далекого Сходу та Сибіру в цілому здійснювалися з застосуванням примусової праці в жахливих умовах людей, які були жертвами несправедливості та тиранії. Г. Уоллес, продовжуючи компаративний аналіз, зазначає, що «відмінності в засобах, які ми використовуємо для вирішення індивідуальних проблем, не можуть стати на шляху близької співпраці на користь всіх людей». У цьому контексті Г. Уоллес закликає закрити очі на «маленькі розбіжності» між США та СРСР, як це робить і Ф. Рузвельт, та фокусувати свою увагу на великих можливостях [14, с. 205]. Система цінностей Радянського Союзу та демократичних країн були абсолютно протилежними. Індивідуальні свободи, які були обов'язковими на Заході, ніяк не могли інтегруватись в образ радянської людини, який застосуванням терору, репресій, голоду та страху кристалізувався в «гомо советікус».

У зверненні до жителів Ташкента (найзахідніша точка подорожі) віце-президент дає схвальні відгуки радянській науці та її видатним постатям. Серед них він згадує відомого радянського фізика Л. Мандельштама (27 листопада 1944 р. помер – В. Л.). Очевидно, Г. Уоллес не знав про долю одного з найвідоміших російських поетів О.Мандельштама, який помер у 1938 р. у Владивостоцькому пересильному табірному пункті «Севвостлагу». Крім того на Колімі в 1939 р. в таборі Мальдек перебував легендарний вчений, засновник практичної космонавтики С.Корольов, який за збігом обставин у липні 1944 р. був достроково звільнений з ув'язнення зі зняттям судимості, але без реабілітації. У серпні він вже був призначений головним конструктором Особливого конструкторського бюро №1. Прикладів подібних індивідуальних трагедій було тисячі в період сталінської диктатури. Випадок із С. Корольовим свідчить про те, що в результаті радянської соціальної фільтрації вилучалися кваліфіковані кадри, зокрема необхідні для розвитку військової промисловості.

Наука, культура та мистецтво в Радянському Союзі були партійними та розвивались у відповідності до настанов з Москви. Для Г. Уоллеса наука була важливим елементом його світогляду, який сформувався ще до політичної кар'єри. Об'єктом інтересів, які Г. Уоллес свого часу конвертував у бізнес, була генетика. У СРСР класичну генетику називали фашистською наукою, а її представників «переконували» змінити свої погляди. Зокрема, відомий російський та радянський вчений-генетик, ботанік М.Вавілов у 1943 р. помер за свої переконання у в'язниці НКВС. На заміну буржуазній генетиці в СРСР була виокремлена своя пролетарська, яка започаткувала правління лженауки – «лисенківщини». Відсутність у Г. Уоллеса об'єктивних даних не дозволило скласти повної картини розвитку науки та культури в Радянському Союзі.

9 липня 1944 р. після 135 годин 20 хв. в дорозі делегація повернулася до США, в м. Сіетл, де віце-президент Уоллес звернувся по радіо до американців. Крім захвату від вражень від поїздки, віце-президент озвучив перспективи нового вектору торгівлі для повоєнного світу означивши його як «Ера Тихого океану». Одна із характеристик Ери Тихого океану – будівництво великих аеропортів в тих районах світу, які є малонаселеними. Його ціль – за 15-20 років після війни зробити маршрут до Азії через Фербанкс (Аляска) доступним та дешевим [14, с. 187-189]. У національних інтересах США підтримувати разом із Росією, Китаєм та Канадою цей шлях. Науковці США, СРСР та Канади повинні кооперувати між собою у вирішенні проблем навколо обробки ґрунтів в зоні вічної мерзлоти та обміні сільськогосподарською та метеорологічною інформацією.

Якщо Петро I прагнув «пробити вікно у Європу», то Г. Уоллес хотів відкрити усі можливі двері для торгівлі між США та світом. Він говорить: «Ми повинні торгувати з Далеким Сходом СРСР через Тихий океан тому, що це наші передні двері до Азії. Ми повинні торгувати в найбільш дружній спосіб із країнами Латинської Америки тому, що це наші задні двері. Ми повинні торгувати з Англією та Західною Європою тому, що це наші бокові двері. Ми повинні торгувати з Росією, щоб світ не розколовся на два ворогуючих ідеологічних табори» [14, с. 204]. Останнє речення вчергове підтверджує прихильність Г. Уоллеса ідей економічній взаємозалежності та економічному пацифізму.

Домінування політичного ідеалізму в риториці віце-президента Уоллеса та погіршення здоров'я президента Ф.Рузвельта примусили керівництво Демократичної партії внести кадрові корективи перед черговими президентськими

виборами в 1944 р. Достеменно не відомо, чи була дипломатична поїздка Далеким Сходом частиною політичної гри, можливою метою якої мало стати відсторонення Уоллеса від вищих керівних посад в державі. Але факти дозволяють зробити припущення на користь цієї гіпотези. Популярність Г. Уоллеса у суспільстві та серед рядових членів партії залишалась високою, і при твердому рішенні президента Рузвельта, як і у випадку з виборами 1940 р., суттєвих перепон для переобирання його кандидатури у віце-президенти не було. З'їзд демократичної партії у Чикаго 20 липня 1944 р. відбувся всього через десять днів після повернення Г. Уоллеса у Вашингтон. Отже, в нього не залишилось часу на проведення попередньої агітаційної роботи на свою користь. Президент Рузвельт не втручався у роботу з'їзду, чим допоміг противникам переобрання Г. Уоллеса на посаду віце-президента. У результаті внутрішньопартійних суперечок та підозрілих перенесень голосування, новим кандидатом у віце-президенти було обрано Г. Трумена.

Суттєвим компонентом трансформації американського сприйняття СРСР були геополітичні страхи. Зміна парадигми відбулась взимку 1944 р. у зв'язку з виходом СРСР за межі своїх державних кордонів і появою в свідомості американців побоювань, що визвольна місія СРСР буде супроводжуватись радянізацією Європи. Президент Рузвельт не дивлячись на зростання протиріч як в суспільстві, так і політичному оточенні, прагнув зберегти союзницькі відносини з Москвою. Зі смертю Ф.Рузвельта 12 квітня 1945 р. Г. Уоллес переходить в опозицію до політики нової адміністрації Трумена, направленої на проведення жорсткої політики з СРСР.

Таким чином, перспективи та можливості американо-радянської співпраці, які відстоював, ціною свого політичного іміджу Г. Уоллес, базувались на його ідеалістичному сприйнятті СРСР. Економічна взаємозалежність та економічний пацифізм як складові цієї співпраці не включали три ключових фактори у формуванні міжнародної політики Радянського Союзу – геополітичний, ідеологічний та військовий. Глибинні відмінності в системі цінностей радянської диктатури та західних демократії хибно сприймалися Г.Уоллесом як незначні розбіжності.

До причин, які вплинули на аберацію сприйняття Радянського Союзу Г. Уоллесом, можна віднести: інформаційну ізолюваність Радянського Союзу, ефективність радянської пропагандистської машини, ідеалістичний світогляд, який заснований на оптимізмі та релігійній вірі у світле майбутнє. Доцільно наголосити, що схожий образ СРСР домінував в період віце-президенства Уоллеса – 1941-1944 роки – в свідомості значної частини американців.

Після президентських виборів 1944 р. Г. Уоллеса політичними методами було відсторонено від можливості впливати на зовнішню політику США. Він залишався прихильним позитивному образу СРСР після смерті Рузвельта в умовах наростання американо-радянської напруги. Це стало однією з головних причин краху його політичної кар'єри та формування в цілому негативного іміджу Г.Уоллеса в американській політичній історії.

Список використаних джерел і літератури:

1. Дулерайн Ю. Волтер Дюранті – журналіст, який став «символом» замовчування Голодомору / Ю. Дулерайн // Радіо Свобода. – 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/972983.html>. – Назва з екрана.
2. Наймарк Н. Геноциди Сталіна / Н. Наймарк. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 134 с.

3. Снайдер Т. Криваві землі / Т. Снайдер. – Київ: Грані-Т., 2011. – 448 с.
4. Уткин А. Дипломатия Франклина Рузвельта / А. Уткин. – Свердловск: Издательство Уральского Университета, 1990. – 543 с.
5. Широков А. Дальстрой: предыстория и первое десятилетие / А. Широков. – Магадан: Кордис, 2000. – 151 с.
6. Angell N. *The great illusion: a study of the relation of military power to national advantage* / N. Angell. – London: W. Heinemann, 1914. – 374 p.
7. Birstein V. Henry A. Wallace's Visit to Magadan in 1944 / V. Birstein // Wilson Center. – 2012. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.wilsoncenter.org/publication/three-days-auschwitz-without-gas-chambers-henry-wallaces-visit-to-magadan-1944>. – Title from the screen.
8. Hamby A. Henry A. Wallace, the Liberals, and Soviet-American Relations / A. Hamby // *Review of Politics*, 1968. – XXX (April). – P. 153-169.
9. MacDonald D. Henry Wallace, the Man and the Myth / D. MacDonald. - New York: Vanguard Press, 1948. – 187 p.
10. Orwell G. *Animal Farm: A Fairy Story* / G. Orwell. – London: Secker and Warburg, 1945. – 112 p.
11. Radosh R., Liggio L. Henry Wallace and the Open Door // In *Cold war critics*. Ed. T. Paterson / R. Radosh. – Chicago: Quadrangle books, 1971. – 313 p.
12. Schapsmeier E., Schapsmeier F. *Prophet in Politics: Henry A. Wallace and the War Years, 1940–1965* / E. Schapsmeier. – Ames: The Iowa State University Press, 1970. – 265 p.
13. Schlesinger A. *The vital center: The politics of freedom* / A. Schlesinger. – Boston: Houghton Mifflin Co., 1949. – 274 p.
14. Wallace H. *Soviet Asia Mission* / H. Wallace. – New York: Reynal&Hitchcock, 1946. – 254 p.
15. Wallace H. *The century of the common man* / H. Wallace / Ed. Russell Lord. – NY: Reynal&Hitchcock, 1943. – 96 p.
16. Wallace H. *Toward world peace* / H. Wallace. – New York: Reynal&Hitchcock, 1948. – 123 p.
17. Walton R. *Henry Wallace, Harry Truman, and the Cold War* / R. Walton. – New York: Viking Press, 1976. – 368p.

References:

1. Dulerayn, YU. (2008). Volter Dyuranti - zhurnalist, yakyy stav «symvolom» zamovchuvannya Holodomoru. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/972983.html>.
2. Naymark, N. (2011). *Henotsydy Stalina*. Kyiv: Vydavnychyy dim «Kyyevo-Mohylyans'ka akademiya».
3. Snayder, T. (2011). *Kryvavi zemli*. Kyiv: Hrani-T.
4. Utkin, A. (1990). *Diplomatiya Franklina Ruzvel'ta*. Sverdlovsk: Izdatel'stvo Ural's'kogo Universiteta.
5. Shirokov, A. (2000). *Dal'stroy: predystoriya i pervoye desyatiletie*. Magadan: Kordis.
6. Angell, N. (1914). *The great illusion: a study of the relation of military power to national advantage*. London: W. Heinemann.
7. Birstein, V. (2012). Henry A. Wallace's Visit to Magadan in 1944. Retrieved from <https://www.wilsoncenter.org/publication/three-days-auschwitz-without-gas-chambers-henry-wallaces-visit-to-magadan-1944>.
8. Hamby, A. (1968). Henry A. Wallace, the Liberals, and Soviet-American Relations. *Review of Politics*, XXX (April), 153-156.
9. MacDonald, D. (1948). *Henry Wallace, the Man and the Myth*. New York, NY: Vanguard Press.
10. Orwell, G. (1945). *Animal Farm: A Fairy Story*. London: Secker and Warburg.
11. Radosh, R., & Liggio L. (1971) *Henry Wallace and the Open Door*. *Cold war critics*. T. G. Paterson (Ed.). Chicago: Quadrangle books.
12. Schapsmeier, E., & Schapsmeier F. (1970). *Prophet in Politics: Henry A. Wallace and the War Years, 1940–1965*. Ames: The Iowa State University Press.
13. Schlesinger, A. (1949). *The vital center: The politics of freedom*. Boston: Houghton Mifflin Co.
14. Wallace, H. (1946). *Soviet Asia Mission*. New York, NY: Reynal&Hitchcock.

15. Wallace, H. (1943). *The century of the common man*. New York, NY: Reynal&Hitchcock.
16. Wallace, H. (1948). *Toward world peace*. New York, NY: Reynal&Hitchcock.
17. Walton, R. (1976). *Henry Wallace, Harry Truman, and the Cold War*. New York, NY: Viking Press.

Надійшла до редколегії 03.09.2018.

Viktor Lushchak, Ph.D. student, Government Organization «The Institute of the World History of NAS of Ukraine», Kyiv, Ukraine

SOVIET UNION THROUGH THE EYES OF US VICE PRESIDENT H.WALLACE

***Abstract.** Perception of the Soviet Union in American public opinion wasn't permanent and changed depending on a number of factors – ideological and allied, Soviet propaganda, the Red Army movement, breaking international agreements. Relations between the US and the USSR which was built within the anti-Hitler coalition was perceived by American society and liberal politicians as a model for cooperation in the peacetime. Among the higher-level politicians who had a stable vision of the USSR as an ally and a partner, there was the vice-president of the United States H. Wallace.*

At the article, the author has attempted to identify the main causes of the distorted Wallace's perception of the Soviet Union on the basis of which he made plans for the post-war US-Soviet cooperation. The reasons that influenced the aberration of the perception by H.Wallace of the Soviet Union include the informational isolation of the USSR, the effectiveness of Soviet propaganda, and an idealistic worldview. The deep differences in the value system of the Soviet dictatorship and Western democracy were falsely perceived by H.Wallace as insignificant differences. It is worth noting that a similar image of the USSR dominated during the period of Wallace's vice-presidency in the minds of a significant part of Americans.

After the presidential election of 1944, H.Wallace was removed by political methods from the possibility of influencing US foreign policy. He remained committed to the positive image of the USSR after the death of Roosevelt in conditions of growing US-Soviet tension. The author concluded that this was one of the main reasons for the collapse of his political career and the formation of a generally negative image of H.Wallace in American political history.

***Key words:** image of the USSR, Soviet Asia, economic interdependence, economic nationalism.*